

Валерій Новицький,

доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора Інституту світової економіки і міжнародних відносин Національної академії наук України

Порятунок України не в міжнародних кредитах, а у відновленні реальної економіки

Сьогодні вже можна говорити не тільки про кризу, а й про колапс української економіки. Такий висновок зокрема, можна зробити за результатами січня ц.р.: ми маємо 57,6% падіння обсягів будівництва, 35,1% – транспортних послуг, 34,1% – промисловості. Серйозний спад спостерігався і в роздрібній торгівлі. Ріст зафіксовано лише в аграрному секторі, але це ніщо з огляду на те, що січень – узагалі не сільськогосподарський місяць. Тому зовсім не випадково Уряд запропонував новий – щоквартальний – режим подання офіційної звітності за результатами роботи української економіки.

З другого боку, ми не бачимо жодної реальної програми, яка б забезпечила вихід України із кризи. У багатьох країнах такі антикризові програми почали розроблятися ще у жовтні 2008 р., і під них уряди виділили багатомільярдне фінансування. У Сполучених Штатах, наприклад, приймаються колосальні за обсягами програми: відповідно до «Плану Обама» близько \$800 млрд. буде витрачено на подолання кризи. При цьому йдеться і про серйозні інфраструктурні проекти, і про підтримку соціального сектору: із загальної суми виділених коштів \$500 млрд. буде спрямовано на будівництво національної інфраструктури, \$250 млрд. у вигляді допомоги отримають люди літнього віку.

В Україні ж натомість кажуть про необхідність перспективного бюджету, зменшення кількості грошей в обігу та боротьбу з інфляцією. Це повна нісенітниця. Наша країна відстоює позиції, яких немає у жодній державі світу.

В українському суспільстві переключені пріоритети. Не береться до уваги те, що є головними рушійними силами в усіх провідних країнах. Ідеться передусім про розвиток інформаційної економіки, економіки знань. Адаже навіть у кращий для нас рік – 2004-й, коли ріст ВВП становив майже 12% і Україна була світовим лідером за темпами економічного зростання, вона деградувала технологічно. Це означає, що ріст економіки нашої країни забезпечується нарощуванням обсягів виробництва вчорашнього дня, яке є несучасним, технологічно другорядним. У розвинених країнах світу понад 90% інвестицій вкладається у 5-й та 6-й технологічні уклади, тоді як в Україні у ці сектори спрямовується мінімальний відсоток, а більш як 75% інвестицій «всмоктує» виробництво 3-го технологічного укладу. До нього належать галузі, які виникли ще на початку ХХ століття і були найпоширенішими в роки Другої світової війни.

Отже, виходить так, що Україні сьогодні виділяється нове місце в системі міжнародного поділу праці – одно-

го із багатьох глобальних аутсайдерів. За такої ситуації мало хто наважиться рятувати країну, надаючи їй багатомільярдні кредити, яких вона наразі потребує.

Варто відзначити, що політика кредитування національної економіки повинна насамперед виходити із необхідності вирішення проблем її довгострокового розвитку та міжнародної конкурентоспроможності. Питання ж про те, брати кредит чи ні, пов'язане з простою математикою: скільки потрібно запозичити грошей, скільки віддати та з якими відсотками, а також (що, в принципі, має бути найважливішим), чи перевищуватиме вигода від отримання кредитів ті обсяги грошей, які доведеться повертати. У той же час ключовими є питання щодо того, наскільки ефективно використовуватимуться кредити та в які сектори вони будуть спрямовані. Ось головна логіка, яку слід враховувати, оцінюючи доцільність запозичення Україною коштів від МВФ та ЄБРР: ідеться про довгостроковий розвиток чи про покриття поточного дефіциту бюджету. Є питання і в тому, наскільки чесно будуть використані гроші, чи прозора система інвестування тих або інших проектів.

Безумовно, країна сьогодні потрапила в такий стан, коли вона не може не брати кредитів. Очевидно, що говорити вже треба не про те, чи здатна Україна з вигодою отримати кредити, а про те, що потрібно негайно зробити, аби взагалі збереглася держава як системна цілісність, аби національна економіка хоч якось функціонувала, оскільки проблеми тут накопичилися дуже й дуже серйозні.

Відомо, що у 2008 р. Рада директорів Європейського банку реконструкції та розвитку приймала кілька разів рішення про надання Україні кредитів відповідно до прохання Кабміну. Були досягнуті домовленості між українськими компетентними інститутами і кредиторами з приводу отримання грошей. Вони надходили перш за все від Всесвітнього банку, який надав нашій країні великі кредити, що направлялися в реальний сектор і мали позитивне значення для економіки країни.

Рішення Уряду України звернутися по кредит до Міжнародного валютного фонду також варто розцінювати як досить позитивне. Нам виділили \$16 млрд., які надійдуть до країни у кілька траншів, перший з яких у сумі \$4 млрд. вже отримано. Існують серйозні побоювання, що ці кошти були використані неефективно. Доволі суперечлива ситуація склалася і з приводу отримання або неотримання наступних траншів кредиту від МВФ.

На мій погляд, Україні цей другий транш все-таки дадуть, просто тому, що він їм не потрібний. Адже гроші, які дає МВФ, відразу вкидаються в банківську систему,

ідуть на спекуляції. Система непрозора, невідомо, хто на цьому наживається. До того ж Україна фактично програє, не маючи зиску: вона повертає кошти, які невідомо куди діваються.

Отже, міжнародне кредитування – справа складна. І на кожен випадок взяття/повернення кредиту потрібно дивитися окремо й конкретно.

Проте найгірша ситуація в Україні склалася не у кредитній сфері. З будь-якої складної ситуації можна знайти вихід, якщо у країні є керманічі, яким можна було б

довірити скласти реальну антикризову програму й вивести економіку із прірви. На жаль, у владу в Україні не потрапляють люди, котрі мають відповідальність і фахові знання.

Водночас, нам не треба очікувати якогось доброго царя або абсолютно нову політичну силу, здатну скерувати країну на подолання кризи. Таких сил немає. І це відбиває глибоку психологічну, моральну кризу української нації в цілому. Зрештою, хто ж обирає усіх цих президентів та парламенти?

Олександр Рябченко,
доктор економічних наук,
директор Міжнародного інституту приватизації,
управління власністю та інвестицій

Чи варто Україні брати міжнародні кредити?

Аналіз об'єктивних факторів розвитку національної економіки свідчить про те, що в Україні немає великої загрози дефолту. Однак суб'єктивні фактори не є обнадійливими: наші державні лідери не бажають брати спільну відповідальність та формувати загальну стратегію розбудови держави і виходу з кризи. Як наслідок, кожний працює за своїм розкладом, на свій розсуд. Президент України думає над тим, як перформатувати цей Уряд. Прем'єр має свою, абсолютно зрозумілу позицію: «Невдовзі будуть вибори, і їх треба виграти». Національний банк узагалі живе своїм, окремим від держави життям. Можливо, на майбутнє нам потрібно внести до Конституції України зміни, що в період, коли у світі фінансово-економічна криза, взагалі недоцільно проводити президентські вибори.

Слід зазначити, що для розв'язання будь-якої кризи є два крайні варіанти дій:

1) Держава починає вживати заходів для виходу зі складної економічної ситуації, бере на себе відповідальність, приймає антикризові рішення, встановлює, хто і як має діяти, наприклад, вказує Національному банку, системі комерційних банків, як здійснювати кредитування, рефінансування та ін. Було б краще, якби таку керуючу роль у країні виконував Уряд. Зрештою, під час виборів ми дамо оцінку (проголосуємо) – вдалося чи не вдалося державній владі впоратися з проблемами.

2) Держава не може досягти консенсусу серед усіх впливових політичних сил. Тоді краще не втручатися у перебіг кризи. Вона, хоч і буде дуже жорсткою, але швидше минеться, як і будь-яка ринкова криза.

За першого варіанту, тобто коли держава керує, вона згладжує процес падіння у кризу, але не здатна забезпечити швидкий вихід із неї, тож і післякризовий підйом економіки так само не буде швидким. Наразі ж в Україні проглядається другий варіант, а вірніше, ведеться безвідповідальна державна політика.

У такій ситуації отримання Україною міжнародних кредитів варто вважати не лише доцільним, а й не-

обхідним. Водночас, я не думаю, що в нас як у держави є великий вибір установ, де ми зможемо взяти позику. Тому, якщо міжнародні структури для надання грошей не висувають Україні складних для виконання економічних чи політичних вимог у будь-якому їх вигляді, то тоді кредити треба брати. Але при цьому, звичайно, варто зважати і на ситуацію, яка склалася нині в Україні: чи зможемо ми самотужки подолати кризу, якщо не будемо запозичувати кошти і залучати інвесторів?

Я цілком погоджуюся з думкою пана О. Соскіна про те, що Нацбанку необхідно шукати покупців, готових купувати наші банки (йдеться про чималу їх кількість), бо інакше нинішня криза може виявитися руйнівною для України. Сьогодні комерційні банки, які не повертають депозити і не здійснюють розрахунки, хочуть разом із Урядом усе «спихнути» на главу НБУ В.Стельмаха. Але нести відповідальність має і менеджмент банків, який не вміє керувати грошовими потоками. Приміром, у таких проблемних банках, як «Надра», «Родовід» та ін., – мільйони вкладників. Тож можна говорити, що більш як половина українців постраждала від банківських махінацій із грошима. Людям нагадують, що підвищується плата за проїзд, комунальні послуги, а також що неплатникам будуть відключати газ, опалення. Тоді нехай держава надасть можливість одуреним вкладникам принаймні розраховуватися за комунальні послуги платіжними картками зі своїх заморожених банківських рахунків. Адже це не проблема людини, коли банки не видають ні грошей, ні кредитів. Згідно із Цивільним кодексом, громадянин України має право розпоряджатися всією власністю (майном, грошима тощо), яка йому належить, без жодних обмежень. Це конституційна норма.

Наслідками нерозв'язаної кризи в банківській системі можуть стати соціальні протести. У людей при владі повинен спрацювати інстинкт самозбереження. Бо якщо об'єднуються і почнуть протестувати всі ті громадяни, які постраждали від неотримання депозитів і кредитів, то